

Blutman László
egyetemi tanár (SZTE ÁJK)

A nemzetközi szerződések törvénybe iktatása: homokszemek a gépezetben

A nemzetközi szerződések beiktatása, kihirdetése a magyar jogrendszerben mindig számos problémát vetett fel. (Ez így volt már 1867-től, mely időponttól kezdve az alkotmányos berendezkedés a törvénybe iktatást bizonyos esetekben megkövetelte). Ezek közé sorolható a nemzetközi szerződés és a kihirdetéséről szóló jogszabály időbeli hatályának koordinálása (pl. egyszerre lépjenek hatályba); multilaterális szerződéseknel a részes felek körének követése; a ki nem hirdetett vagy között nem tett nemzetközi szerződések helyzete stb.¹ Különös gondot jelent az, hogy a kihirdetésről szóló jogszabályok sokszor a szerződés hatályának megszűnése után is hatályban maradnak, ami legalábbis nem erősíti a jogbiztonságot. Ezekre néhány feltűnő példát máshol már hoztam, a dereguláció néhány kérdését vizsgálva.²

A nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról szóló 2005. évi I. törvény (Nsztv.), mely a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény lényeges kiegészítésének tekinthető, több fontos kérdést tisztázott a nemzetközi szerződések beiktatásával, kihirdetésével kapcsolatban is, átláthatóbb szabályokat és nagyobb biztonságot hozva e tekintetben a jogalkotási rendszerbe.³ Nem küszöbölte ki ugyanakkor az összes problémát. Ezekre ehelyütt szeretnék rámutatni.⁴ Bár e problémák némelyike nem tűnik nagyinak, azonban apró homokszemek is kellemetlen nyikorgást okozhatnak egy kényes gépezetben.

1. Amikor a kihirdetés is „hatályba lép”

Az Nsztv. témánkat érintő fontos újítása, hogy egy új technikával koordinálja a nemzetközi szerződés, valamint annak kihirdetéséről szóló szabály időbeli hatályának kezdetét. A kihirdetéséről szóló szabály, melynek elfogadása az Nsztv. rendszere szerint megelőzi a nemzetközi szerződés Magyarország tekintetében történő hatálybalépését, ez utóbbihoz köti a saját, a szerződés szövegét tartalmazó rendelkezésének hatálybalépését. Amennyiben a nemzetközi szerződés hatálybalépésének időpontja a kihirdetéséről szóló jogszabály elfogadásakor még nem ismert, akkor a szerződés hatálybalépésének időpontját a külügyminiszter határozatban (KÚM határozat) állapítja meg, és hozzá azt közzéteszi [Nsztv. 10. § (4) bekezdés]. Tehát ekkor a kihirdetéséről szóló jogszabály szerződést tartalmazó részének hatálybalépéséről, és annak időpontjáról is a KÚM határozatból értesülhetünk.

Így is elég sokszor megtörténik, hogy a nemzetközi

szerződés (és így a kihirdetéséről szóló jogszabály vonatkozó része) hamarabb lép hatályba, mint ahogy a KÚM határozat ezt közzéteszi. Ennek az oka, hogy sok (kétoldalú) nemzetközi szerződésben olyan kikötést tesznek a felek, mely szerint a szerződés azon a napon lép hatályba, amikor a felek kézhez vették a másik diplomáciai értesítését, melyekben tájékoztatják egymást a szerződés hatályba lépéséhez szükséges jogi feltételek vagy alkotmányos követelmények teljesüléséről. Emiatt a szerződés hatálybalépése (a jegyzékek átvétele) előtt nincs elég idő, hogy az ezt megállapító KÚM határozat megjelenjen a Magyar Közlönyben, ez esetenként csak a hatálybalépés után történik meg.

Ez történt például azon 2004-es magyar-szlovén egyezmény esetében, mely a kettős adóztatás elkerüléséről és az adóztatás a jövedelem- és vagyonadók területén történő kijátszásának megakadályozásáról szól. A szerződés a felek kölcsönös diplomáciai értesítésének kézhezvételével 2005. december 23-án hatályba lépett, azonban az ezt megállapító 2/2006. KűM határozat csak 2006. január 31-én jelent meg a Magyar Közlönyben. Így volt egy időszak, amikor a fenti szerződés kihirdetéséről szóló (2005. december 20-án kihirdetett) 2005. évi CXI. törvény 2–3. §-a (tkp. az érdemi része) úgy volt hatályban, hogy erről hivatalos tudomása a jogalanyoknak nem volt. E konkrét példánál, a szerződés tárgyát tekintve, pedig a csaknem másfél hónap sok idő. (A megoldás az lehet, ha a felek a szerződésben nem a jegyzékek átvételéhez, hanem attól számított bizonyos időre teszik a szerződés hatálybalépésének napját, amire törekvés nem mutatkozik).⁵

Mindennek ellenére ez a rendszer viszonylag jól működött az elmúlt néhány évben, bár továbbra sem problémamentes. A problémákra vegyük példának a 2000. évi firenzei Európai Táj Egyezmény kihirdetéséről szóló 2007. évi CXI. törvényt, mely a szokásos mintát követi. A törvény 1. §-a felhatalmazást ad a szerződés kötelező hatályának elismerésére (megerősítésére):⁶ a 2. § arra utal, hogy az Országgyűlés az Egyezményt a törvénnyel kihirdeti, a 3. § tartalmazza az egyezmény hiteles angol nyelvű szövegét és a hivatalos magyar nyelvű fordítást. A 4. § megállapítja, hogy a 2–3. § kivételével a törvény a kihirdetését követő napon lép hatályba, míg az említett két szakasz az egyezményben meghatározott időpontban (tehát magának az egyezménynek a hatálybalépésekor) lép hatályba, (ami a kihirdetésekor még határozatlan, nem ismert időpont volt). Ezért a rendelkezés szerint

ennek napját később a külügyminiszter határozata alapítja meg, annak ismertetése követően.⁷ Ezután a 2/2008. (I. 8.) KUM határozat állapította meg, hogy a fentiek alapján a törvény 2–3. §-a 2008. február 1-jén lép hatályba.

A probléma a törvény késleltetetten hatályba lépő 2. §-val van, mely az egyezmény kihirdetését nyilvánítja ki. Semmi értelme ugyanis annak, hogy a kihirdetést deklaráló rendelkezés csak a szerződés (és annak szövegét tartalmazó 3. §) hatálybalépésével együtt lépjen hatályba. Azzal ugyanis, hogy a törvény, és annak 3. §-ában az általa beiktatott egyezmény szövege 2007. október 3-án megjelent a Magyar Közlönyben, a törvény és egyben az egyezmény is kihirdetésre került.⁸ A törvény által beiktatott egyezmény szövegének (már megtörtént) kihirdetését külön deklaráló rendelkezés időbeli hatályának visszatartása a szerződés szövegét tartalmazó rendelkezés hatálybalépéséig aligha indokolható. Bár 2005 óta ez az általános gyakorlat, ennek nem kell feltétlenül így lennie. Ezt mutatja az a néhány, nemzetközi szerződés kihirdetéséről szóló törvény, melyben a szerződés kihirdetésének deklarálását tartalmazó rendelkezés a kihirdetéséről szóló törvénnyel együtt lesz hatályos, és nem később, a szerződés szövegét tartalmazó rendelkezéssel.⁹

Mindez azonban átfogóbb, koncepcionális problémát is jelez. A gond ott van, hogy a kihirdetést deklaráló rendelkezésnek önmagában nincs értelme, ami mellett a következő pontban kívánok érvelni.

2. Némi fogalmi zavar: kihirdetés vagy beiktatás?

A kihirdetést deklarálni azért nincs értelme, mert az Országgyűlés a törvénnyel nem „hirdeti ki” a nemzetközi szerződést. A nemzetközi szerződés kihirdetése az azt magában foglaló törvény kihirdetésével történik, amiről köztudottan a köztársasági elnök gondoskodik az Alkotmány 26. § (1) bekezdése alapján. A kihirdetés elvlik az Országgyűlés törvényhozó funkciójától, bár ez nem volt mindig így. Annak idején, részben az volt az indoka a törvények kihirdetéséről szóló 1881. évi LXVI. törvények elfogadásának, hogy az országgyűléstől (annak ülésének időbeli korlátaitól) függetlenítések a törvények kihirdetését, azaz ezt követően ne ott hirdessék ki a törvényeket felolvasással, hanem azt az országos törvénytárban tegyék közzé, az országgyűlés utólagos értesítése mellett. Érdekes módon nem kis részben éppen az egyes nemzetközi szerződéseket beiktalyozó törvények sajátosságai miatt volt szükséges ez a változtatás.¹⁰

Erre tekintettel, egy „kihirdető” törvény sem a nemzetközi szerződés kihirdetéséről szól. Már az egyik legelső törvények, mely teljes egészében transzformált egy nemzetközi szerződést a belső jogrendünkbe, a beiktatás kifejezést használja. Ez az „erdélyiekkel való egyezkedésekről” (De tractatibus Transylvanicis) szóló

1595. évi 56. cikkely (articulus) volt, mely szó szerint (de verbo ad verbum) iktatta be az 1595. évi január 28. napján kelt, I. Rudolf esászár és az erdélyi fejedelmek között kötött prágai békeszerződést. Az 1595. évi 56. cikkely 1. §-a (utalván a békeszerződés ezután szó szerint megismételt cikkelyeire) így szól: „Ennek okáért az ország hű karai és rendei, azokat a cikkelyeket engedelmesen elfogadják és azokat a jelen végzéseikbe beiktatják, helyeslik és kedvesen fogadják.”¹¹ Még háromszázötven évvel később is, az Országgyűlés a nemzetközi szerződést nem kihirdette, hanem törvénybe iktatta, ahogy például az 1956. évi I. törvény az ENSZ Alapokmány törvénybe iktatásáról szól (és nem a kihirdetéséről).

A törvénybe iktatás következtében megjelenő törvénnyel válik teljesértékűvé a nemzetközi szerződés a belső joggyakorlat számára, ezért tágabban felfogva, a törvénybe iktatással a nemzetközi szerződést egyben a belső jogba iktatja be a jogalkotó. Ilyen értelemben, a „kihirdetésről szóló törvény” (az egyszerűség kedvéért használt rövid, de nem teljesen pontos elnevezéssel) tulajdonképpen beiktatási törvény.¹² A kihirdetés, mint a jogalkotás későbbi fázisa, mindössze a törvénybe iktatási aktus eredményeként létrejövő törvény érvényességének egyik kelleke, és egyben a törvény hatálya is ehhez kötődik.¹³ Bár a nemzetközi szerződés a törvénybe iktatás következtében válik a jogrendszer részévé, de természetesen nem a törvénybe iktatás aktusának időpontjában, hanem a beiktatási törvény hatálybalépésével.¹⁴

Visszatekintve az látható, hogy 1867 és 1982 között a legfőbb törvényhozó szerv törvénybe iktatta (becikkelyezte, becikkelyezte) a nemzetközi szerződéseket. A beiktatás és a kihirdetés összecsúsza 1949-től a törvényerejű rendeleteknél, illetve 1982 után a törvényeknél következett be. Az így alakuló gyakorlatot tükrözte a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásokról szóló 1982. évi 27. tvr. 14. § (1) bek. a) pontja (már hatályon kívül), melynek értelmében a kihirdető jogszabálynak tartalmaznia kell a szerződés kihirdetésének a kijelentését. A tvr.-t felváltó Nsztv. 10. §-a, mely a kihirdetéséről szóló jogszabály tartalmára utal, már nem követeli ezt meg. Ennek ellenére 2005 után is benne maradt a kihirdetéséről szóló jogszabályokban ez a klauzula.

A kihirdetés és beiktatás összecsúsza fogalmi kavargást okoz. Számtalan helyen a tételes jogi rendelkezések például „törvénnyel kihirdetett” nemzetközi szerződésekről szólnak.¹⁵ Az eszközhatározó a fordulatban nehezen értelmezhető: a törvényre, mint jogforrási formára utalnak itt, és egy bizonyos „jogforrási formával” kihirdetett nemzetközi szerződésről beszélni nincs értelme. Ehelyett egy bizonyos „jogforrási formában”, azaz törvényben kihirdetett nemzetközi szerződésről már inkább. Az Nsztv. 9. §-a ebben az értelemben helyesebben szól „törvényben és kormányrendeletben” kihirdetett nemzetközi szerződésekről. Más vonatkozásban azonban ez sem helyesíthető. Ugyanis a kihirdetés nyilvánvalóan már egyenes folyománya valamilyen ko-

rábbi törvényhozói aktusnak, jelen esetben a nemzetközi szerződést tartalmazó, beiktató törvény elfogadásának. A jogforrási formát, melyben a nemzetközi szerződés a belső jogrend számára megjelenik, nem a kihirdetésnél, hanem a beiktatásnál kapja, függetlenül attól, hogy a kihirdetés szükséges az érvényes jogszabály megszületéséhez. Nyilvánvaló, hogy a beiktatásnál elfogadott jogforrási forma (itt a törvény) nem lehet más a kihirdetésnél sem: így nem az a kérdés, hogy milyen jogforrási formában hirdetik ki az egyezményt, hanem az, hogy milyen jogforrási formában iktatják be.

A kihirdetés és beiktatás fogalmának ilyen összecsúsztása nem szerencsés, bár ez széles körben elterjedt a jogszabályokban. Külön csak az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdésében foglaltakat emelném ki, amelynél – egy kis kitérével – egy másik problémára is utalnék.

3. Problémák az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdésével

A kihirdetés és beiktatás fogalmi összecsúsztása megfigyelhető az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdésénél is. Ez a rendelkezés arról szól, hogy az (1) bekezdés szerinti (az Európai Unióban betöltött tagságunkkal kapcsolatos) nemzetközi szerződés megerősítéséhez és kihirdetéséhez az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges. A kihirdetés és a megkívánt kétharmados többség összefüggése nehezen értelmezhető, az előző pontban megjelölt okok miatt, mivel az Országgyűlés nem végez kihirdetést. Nyilván, ez a többség az ilyen szerződés törvénybe iktatásához, azaz a szerződést a belső jogba *beiktató* törvény elfogadásához kell.

Az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdése más problémát is felvet, abban a vonatkozásban, hogy nemzetközi szerződések országgyűlési megerősítéséről beszél. A 7/2005. AB határozatból következően¹⁶ viszont ez ellentétben áll az Alkotmány 7. § (1) bekezdésével, tehát egy másik alkotmányi normával. A probléma a következőben összegezhető.

Az Nsztv. előtti jogszabály, a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásokról szóló 1982. évi 27. tvr. 10. § (2) bekezdése alapján, maga az Országgyűlés erősítette meg határozattal a Magyarország nemzetközi kapcsolatainak szempontjából kiemelkedő fontosságú szerződéseket. Feltehetően ebből kiindulva, az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdése, mely 2002. december 23-án lépett hatályba, megköveteli az Európai Unióban való részvétellel kapcsolatos nemzetközi szerződések *megerősítéséhez* is a képviselők kétharmados többségét. Nem lehet kétséges, hogy ez az alkotmányi rendelkezés eredetileg kifejezetten az Országgyűlés azon jogával számol, miszerint a törvényhozó testület maga erősíti meg az (1) bekezdésben foglalt nemzetközi szerződéseket, és ilyen értelemben követeli meg a „megerősítéshez” a képviselők kétharmados többségét. Ennek megfelelően az Európai Unióhoz történő esatlakozásunkról szóló nemzetközi szerződést az Országgyűlés a 133/2003.

(XII. 17.) OGY határozattal, illetve az európai alkotmány létrehozásáról szóló szerződést a 133/2004. (XII. 23.) OGY határozattal megerősítette, mindkét esetben hivatkozván az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdésére.

Azonban a 7/2005. AB határozat, annak is az V.1. pontja lényegesen átszínezte a képet. Az Alkotmánybíróság szerint az Országgyűlés megerősítési aktusa, melyről az 1982. évi 27. tvr. általában, az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdése pedig konkrét szerződések tekintetében szól, a megerősítésnek nem azt a fogalmát jelöli, mely a (nemzetközi) szerződések jogáról szóló 1969. évi bécsi egyezmény (beiktatva: 1987. évi 12. tvr.) 2. cikkének 1. b) pontjában található. Ez utóbbi értelemben a megerősítés az az aktus, mellyel egy állam külső viszonyaiban nemzetközi jogi kötelezettséget vállal. Az Alkotmánybíróság szerint az Országgyűlés megerősítési aktusa viszont csak belső jogi cselekmény, azzal önmagában nem vállal az állam nevében nemzetközi jogi kötelezettséget, mindössze hozzájárul (felhatalmazást ad) ahhoz, hogy a köztársasági elnök ilyen kötelezettséget vállaljon.

Az Alkotmánybíróság tehát – az Országgyűlés és a köztársasági elnök számára biztosított nemzetközi szerződéskötési hatáskör egymáshoz való viszonyának meghatározásakor – *expressis verbis* átértelmezte az Országgyűlés tekintetében a „megerősítés” fogalmát mind az 1982. évi 27. tvr., mind az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdése vonatkozásában: e helyeken a „megerősítés” lényegében csak „megerősítésre történő felhatalmazást” jelent. Részben ebből kiindulva állapított meg az Alkotmánybíróság alkotmányellenes helyzetet, arra hivatkozva, miszerint a fenti hivatkozott tvr. az Alkotmány 7. § (1) bekezdésének érvényesülését veszélyezteti azáltal, hogy szóhasználata nincs összhangban a bécsi egyezménnyel. Amilyen könnyű elfogadni a határozat következtetését abban a tekintetben, hogy az 1982. évi 27. tvr. több vonatkozásban alkotmányellenes volt, olyan nehéz elfogadni az ehhez vezető érvelést. Erre most e cikk kereteiben nem térhetek ki, az 7/2005. AB határozat indokai amúgy is adottak és megkerülhetetlenek, különös tekintettel arra, hogy az Alkotmánybíróság utóbbi általánosságban meg is erősítette azokat.¹⁷

Az Nsztv., mely hatályon kívül helyezte az 1982. évi 27. tvr.-t, ezután követte a 7/2005. AB határozatot, többek között az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdésének átértelmezésében is, hiszen a 2. § e) pontban, részben erre a rendelkezésre alapozza az Országgyűlés azon jogát, hogy felhatalmazást adjon egyes esetekben nemzetközi szerződések megerősítésére (a köztársasági elnöknek), ugyanakkor a 2. § f) pontban, és a 8. § (1) és (2) bekezdésekben már kizárja azt, hogy az Országgyűlés saját maga erősíthesse meg nemzetközi szerződést, [az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdésének szövege és az addigi gyakorlat ellenére].

Viszont a 7/2005. AB határozatból kiindulva az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdésével így problémák mutatkoznak. Amennyiben az 1982. évi 27. tvr. (részben)

azért alkotmányellenes, mert a megerősítés fogalmát eltérően használja az 1969-es Bécsi Egyezménytől, és így „az Alkotmány 7. § (1) bekezdésének érvényesülését veszélyezteti azáltal, hogy szóhasználatát nincs összhangban a bécsi egyezményvel”,¹⁸ mindez vonatkozhat az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdésére is, bár a 7/2005. határozat ilyen következtetést nem vont le. Viszont az Alkotmánybíróság világos álláspontja szerint az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdése ugyanúgy, a bécsi egyezménytől eltérő értelemben használja a megerősítés kifejezést, mint a tvr. Ebből természetesen az következik, hogy az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdése ugyanúgy veszélyezteti az Alkotmány 7. § (1) bekezdésének érvényesülését, mint a tvr., hiszen szóhasználatát ugyanúgy nincs összhangban a Bécsi Egyezményvel. Ezzel, a 7/2005. AB határozat megállapításai nyomán, ellentét maradt az Alkotmány két rendelkezése között. Mindenesetre a 2007. évi CLXVIII. törvényben, mely az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló Lisszaboni Szerződés kihirdetéséről szól, az Országgyűlés nem maga erősítette meg a szerződést, hanem csak felhatalmazást adott a szerződés megerősítésére (kötelező hatályának elismerésére).

4. Fantomtörvények kiiktatása: az időbeli hatály végének koordinálása

A hatálybaléptetés Nsztv.-ben szabályozott új rendszere láthatóan nem oldotta meg a gyakorlatban a kihirdetett nemzetközi szerződés és a kihirdető jogszabály kettősségéből fakadó lényeges gondot, ti. azt, hogy a nemzetközi szerződés hatályának megszűnése után is hatályban maradó, az azokat korábban beiktató törvények keringenek a magyar jogrendszerben. Például az 1987-es magyar–olasz vagy az 1991-es magyar–izraeli beruházásvédelmi egyezmények már hatályukat veszítették a 9/2008. (II. 18.) és a 20/2006. (VIII. 18.) KúM határozatok tanúsága szerint, azonban az azokat beiktató 30/1990. (VIII. 21.) Korm. rendelet és az 1993. évi LXIV. törvény láthatóan továbbra is hatályban maradt.

A nemzetközi szerződéseket beiktató jogszabályoknak a nemzetközi szerződés megszűnését követő deregulációja továbbra is kétséges a jelenlegi technikák mellett. Éppen ezért, már a beiktató jogszabálynak kellene erről gondoskodnia. Nem látom akadályát, hogy a beiktató jogszabályok tartalmazzanak egy olyan rendelkezést, melynek értelmében a beiktató nemzetközi szerződés hatályának megszűnésével maga a beiktató szabály is hatályát veszti. (A nemzetközi szerződés megszűnését pedig egyébként is KÚM határozat állapítja meg, az Nsztv. alapján.) Van egy-két elszórt példa a régebbi jogunkból ennek alkalmazására. A vasúti árufuvarozásról kötött 1890-es berni egyezményt becikkelyező törvény 3. §-a például úgy rendelkezik, hogy az egyezmény megszűntével a törvény is hatályát veszti. (Hasonló rendelkezést tartalmaz az ugyanezen tárgyban kötött

1933-as római egyezményt beiktató törvény 5. §-a, és a rendeletre szóló fuvarlevéllel vasúton küldött áruk fuvarozásáról szóló 1934-es római egyezményt beiktató törvény 2. §-a is.) Bár az ilyen rendelkezések akkoriban ritka kivételként fordultak elő (észrevétel szerinti, és számomra rejtélyes okból csak a vasúti árufuvarozási egyezményeknél), ilyen rendelkezések felvételével a beiktató jogszabályok hatályon kívül helyezése jelentősen egyszerűsödne.

5. A régi becikkelyező törvények kezelése, avagy a jogtörténet csapdájában

A nemzetközi szerződések nyomán követése egyre kevésbé egyszerű: sokszor az is bizonytalan, hogy egy-egy nemzetközi szerződés hatályos-e, és mely államokra nézve. E bizonytalanság tételes jogi bizonyítéka, amikor az államok arra nézve kötnek nemzetközi szerződést, hogy tisztázzák, milyen nemzetközi szerződéseket tekintenek hatályban lévőnek egymás között. Magyarországra nézve ilyen például a 2005. évi magyar–lengyel szerződés a kétoldalú szerződések számbavételéről (a 2005. évi CLXIX. törvénybe iktatva), de ugyancsak bizonytalanságot tükröz a 2000. évi magyar–kínai szerződés a kétoldalú állam- és kormányközi szerződések rendezéséről (a 2001. évi XXI. törvénybe iktatva).

Nem csoda, hogy a nemzetközi szerződéseket beiktató jogszabályok vonatkozásában még nehezebb a hatály nyomán követése, amit nehezít, hogy 1945 előtt a jogszabályok hatályának megszűnése nem ugyanazon szabályok szerint történt, mint később. A probléma érzékelésére a számos példa közül egy nemzetközi szerződést választok ki, méghozzá a Brazíliával kötött 1883. évi kiadatási szerződést, melyet az 1884. évi XXXVII. törvény cikkelyezett be. A szerződést Brazília 1914. április 2-i hatállyal felmondta, és az hatályát is veszítette. Erről tanúskodik a 13.714/1914. IM közlemény, mely ezt megállapította.¹⁹ Mi történt a szerződést becikkelyező törvénnyel? A jótékony feledés homályába került volna, amennyiben az újabb, törvényi szintű deregulációt végző 2007. évi LXXXII. törvény (a továbbiakban: Dtv.) Mellékletének 8. pontja meglepően nem tudósítana arról bennünket, hogy ez továbbra is hatályban van. Ez után azonban a jogalkotó érzékelte, hogy nem jó, ha ilyen fantomtörvények maradnak a jogrendszerben, ezért azt hatályon kívül helyezte a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény módosításáról szóló 2008. évi CXI. törvény hatálybalépésével, és a belső piaci szolgáltatásokról szóló 2006/123/EK irányelv átültetésével összefüggő törvénymódosításokról szóló 2009. évi LVI. törvény 430. § (1) bekezdésének 2. pontjában. Valamilyen okból nem helyezte viszont hatályon kívül egyúttal a Dtv. mellékletének 8. pontját, mely hatályosnak vélte a szerződést becikkelyező törvényt.

Nyilván ehelyütt nem érdemes fennakadni azon, hogy mennyiben illeszkedett e törvény tárgyához a hatályon

kívül helyezett törvény, a lényeg, hogy a hiba orvoslásra került – legalábbis látszólag. De milyen hiba volt ez? A hatályon kívül helyezésből kiindulva a jogalkotó úgy vélhette, a Dtv. hibája az volt, hogy továbbra is hatályban tartott egy funkcióját és értelmét veszített jogszabályt, nem deregulálta azt – amit aztán két évvel később orvoslott. Ez így persze egy banális kérdés lenne, és említésre sem lenne érdemes. Azonban a probléma a következő: a Dtv. hibája nem az volt, hogy nem deregulált egy feleslegessé vált törvényt, hanem az, hogy egy, már hatályát veszített törvényről deklarálta, hogy hatályban van.

Meglátásom szerint 1945 előtt a magyar közjogi gyakorlat a nemzetközi szerződések kezelésében nem volt olyan mereven dualista, mint utána. Nem kezelte külön a nemzetközi szerződést önmagában, és az azt beiktató törvényt, hanem ez utóbbit a szerződés megjelenési formájának tekintette a belső jogrend számára (tkp. törvény formájában cikkelyezte be). Ebből következően amennyiben egy nemzetközi szerződés megszűnt Magyarországra nézve, annak törvényi formája is megszűnt egyben – nem élhetett külön életet.²⁰ Bár a források nem egyértelműek, de úgy tűnik, hogy ez a közjogi dogmatika szintjén a jogszabályok clavulása útján történő hatályvesztésének speciális eseteként jelent meg, amikor megszűnt a jogszabály alapját képező életviszony.²¹ Ennek alapján az említett magyar-brazil egyezményt becikkelyező 1884. évi XXXVII. törvény 1914-ben hatályát veszítette, anélkül, hogy egy másik azonos szintű jogszabály formálisan és kifejezetten erről rendelkezett volna. Ezt támasztja alá a kor legelismerettebb jogszabálygyűjteménye, a *Türfi-féle* gyűjtemény, mely 1916-ban már hatályon kívül lévőnek tartja ezt a törvényt.²²

Milyen joghatása van annak, ha egy törvény (a deregulációs törvény, a Dtv.) hatályban lévőnek tekint egy már hatályát veszített, másik törvényt? Aligha lehet úgy tekinteni, hogy ezzel újból hatályba helyezte volna. Ezt a Dtv. szövege sem támogatja, hiszen az közvetetten arra utal, hogy a törvény mellékletében felsorolt jogszabályok hatálya folyamatos, és nem akkor keletkezik a hatály (újra). A Dtv.-nek nincs az említett törvény tekintetében újbóli hatályt keletkeztető joghatása, legfeljebb deklarál egy fennálló hatályt – bár azt tévesen. Ez viszont meghatározza az orvoslás módját is. Amennyiben az 1884. évi XXXVII. törvény sem 1914 után, sem 2007 után nincs hatályban, azt nem lehet hatályon kívül sem helyezni, ahogy azt a 2009. évi I.VI. törvény tette. Az orvoslás megfelelő módja az lett volna, ha a Dtv. tévedést tartalmazó részét egyszerűen hatályon kívül helyezik, anélkül, hogy az 1884. évi XXXVII. törvény hatályáról szóltak volna. Így viszont kettős hiba került a rendszerbe: egyrészt hatályban maradt a Dtv. Mellékletének 8. pontja, mely a tévedést tartalmazza, másrészt pedig megszületett a 2009. évi I.VI. törvény 430. § (1) bek. 2. pontja, mely így hatályon kívül lévő jogszabályt helyezett hatályon kívül.

Önmagában ennek az esetnek gyakorlati jelentősége

aligha van. Azonban több hasonló esettel lehet találkozni, mint ez, másrészt – ha egyre ritkábban is, de a jövőben is fel fognak bukkanni olyan problémák, melyek az 1945 előtti beiktató törvényekkel (jogszabályokkal) kapcsolatosak. Nem lehet ezeket az eseteket a jogalkotás mai szabályai szerint kezelni, és el kell vonatkoztatnunk a nemzetközi szerződés és az azt beiktató jogszabályok viszonyára vonatkozó mai, merev (és egyben ugyanakkor következetesen) dualista felfogástól is, mely nem volt jellemző 1945 előtt.

6. A nemzetközi szerződések nyilvántartása

Nem kell nagy képzelőerő olyan következtetés levonásához, hogy a jogbiztonság szempontjából lényeges tudni, milyen nemzetközi szerződés van hatályban Magyarországra nézve, és lényeges tudni e hatályhoz kapcsolódó fontosabb adatokat is. A nemzetközi szerződések nyilvántartása tekintetében is vizsgálható az Nsztv., azonban külön kell választani a múltbeli nemzetközi szerződések követhetőségét, és a nyilvántartás jövőben (gyakorlatilag 2006-tól) kialakuló rendszerét.

A jövőre nézve a megismerhetőség átfogóan és elvileg biztosítva van. Az Nsztv. 7. § (1) és (2) bekezdéseiből, valamint a 9. §-ból következik, hogy minden nemzetközi szerződést „ki kell hirdetni”, melynek kötelező hatályát Magyarország elismeri. A hatályos jogszabályok tartalmazó jogtárakból így minden nemzetközi szerződés szövege megismerhetővé válik, melynek Magyarország részese vagy részese volt, valamint az is, hogy hatályos-e vagy sem egy adott időpontban. Egyes esetekben lényeges lehet, hogy e nemzetközi szerződések hatályáról mást is megtudjon valaki, például azt, hogy mely államok a részesei, mely időponttól, milyen fenntartásokat vagy nyilatkozatokat fűztek hozzá. Ennek érdekében az Nsztv. 14. § (2) és (3) bekezdései kötelezővé teszik a külügyminiszter számára, hogy – számos, az adott szerződéshez kapcsolódó adattal – nyilvántartást vezessen a Magyar Köztársaság nemzetközi szerződéseiről, és a (4) bekezdés pedig azt, hogy ez a Külügyminisztérium honlapján megjelenjen. Az átfogó és elvi megismerhetőségi rendszer ellenére vannak bizonytalan pontok, melyek a következőképpen összegezhetők.²³

(1) Az Nsztv. 14. § (2) bekezdése általában szól Magyarországnak nemzetközi szerződéseinek nyilvántartásáról, de a Külügyminisztérium ezt úgy értelmezi, hogy csak a hatályos szerződésekről kell nyilvántartást vezetnie.²⁴ Ez vajon azt jelenti, hogy a hatályukat veszítő szerződéseket egyszerűen törlik a nyilvántartásból? Mivel a megszűnés módját is nyilván kell tartani, ebből az következik, hogy a megszűnt szerződéseknek is benne kell maradni a nyilvántartásban, tehát nem csak a hatályos szerződésekre terjed ki a nyilvántartási kötelezettség.

(2) A nyilvános nyilvántartásba felvett nemzetközi szerződéseknek nincs állandó nyilvántartási (sor)száma, tehát a változtatások időben követhetetlennek válnak egy

külső szemlélőnek, aki a nyilvántartáshoz csak annak elektronikus formájában (a honlapon) jut hozzá.

(3) Jelentős bizonytalansági pont az időtényező: mikorra kell ennek a nyilvántartásnak elkészülnie, azaz teljes körűnek lennie? A honlapon való közzétételi kötelezettség (átmeneti rendelkezés nélkül) 2006 nyarán lépett hatályba, egy évvel az Nsztv. hatályba lépése után. Úgy lehet tehát gondolni, hogy ekkor már egy teljeskörű nyilvántartással találkozhatunk, tekintettel az egyéves felkészülési időre. Ez nem így van: eddig 1063 darab szerződés adatai váltak elérhetővé a honlapon (2010. január 22-i adat), de ezek között csak elvétve vannak többoldalú szerződések.²⁵ Pedig ezek bizonyulnak igazán kemény diónak. Az igazsághoz tartozik, hogy az Nsztv. nem volt kíméletes a nyilvántartást végzőkhöz, hiszen az adatoknak tartalmazniuk kell a részes államok körét és rájuk nézve a hatálybalépés időpontját, sőt a nemzetközi szerződéshez fűzött fenntartások, kifogások és nyilatkozatok szövegét, valamint ezek megtételének és visszavonásának időpontját is [Nsztv. 14. § (2) bekezdés d) pont és (3) bekezdés]. Egy olyan szerződésnél, melynek 150–160 állam a részese, ez nem kis nehézséget okoz. Viszont ezzel a tempóval a következő tíz éven belül nem válik teljes körűvé a nyilvántartás, tehát még sokáig kint lesz a rejtélyes figyelmeztetés: „Felhívjuk a figyelmet, hogy a nyilvántartás folyamatosan bővül.”²⁶

(4) A bizonytalan időtényezőhöz tartozik, hogy most nem látni, milyen gyorsan fognak a változások átfutni ezen a nyilvántartáson. Az előjelek nem jók. Például a 2009. évi LVI. törvény 430. § (1) bekezdésének 3. pontja 2009. július 1. napjával hatályon kívül helyezte a Monaco-val 1886-ban kötött kiadatási szerződést becikkelyező 1887. évi VI. törvénycikket, azonban ez a tény hat hónap elteltével még nem jelent meg a nyilvántartásban (2010. január 22-i helyzet).

(5) A további bizonytalansági pont, hogy miképpen kell kezelni a nyilvántartás és a hatályos jogszabályok közötti eltéréseket. A hatályos jogszabályok a belső jogforrási formájukban mutatják a nemzetközi szerződéseket, míg a nyilvántartás a szerződések, és nem elsősorban a beiktató jogszabályok nyilvántartása. Az ilyen eltéréseknek tehát nem csak az lehet az oka, hogy egy beiktató jogszabály hatályon kívül helyezése nem fut át elég gyorsan a szerződéses nyilvántartáson. Az is ok lehet, hogy a szerződés (esetünkben a Monaco-val kötött kiadatási egyezmény) még hatályban van, és a jogalkotó tévesen helyezte hatályon kívül a becikkelyező törvényt. Ez felveti a külügyminisztériumi nyilvántartás hitelességének kérdését, arról viszont nem szól az Nsztv., hogy a nyilvántartás milyen hitelességgel bír. Mindez elvezet 2005 előtti nemzetközi szerződések nyilvántartási problémájához.

7. Mi legyen a 2005 előtti nemzetközi szerződésekkel?

Az Nsztv. csak előretekint, és semmit nem szól azon problémák megoldásáról, melyek a 2005 előtti nemzet-

közi szerződésekhez kapcsolhatók. A fenti nyilvántartási problémákat itt még több bizonytalansági tényező fokozza. Azon nemzetközi szerződések követésénél, amelyeket Magyarország még az Nsztv. előtt ismert el kötelezőnek, a kihirdetésről szóló jogszabályok csak korlátozott segítséget nyújtanak: sok nemzetközi szerződést nem iktattak be a magyar jogrendbe, sőt még közzé sem tették annak szövegét.²⁷ Így az előző pontban tárgyaltak mellé még a következő problémák sorakoznak fel.

(1) *A 2005 előtt belső jogszabályba iktatott és kihirdetett nemzetközi szerződések.* A korábban beiktatott nemzetközi szerződések ugyan a kihirdetésről szóló jogszabályok változásai nyomán jobban követhetők, de a kihirdetésről szóló hatályos jogszabály léte még nem jelenti azt, hogy a nemzetközi szerződés esetleg nem szűnt meg időközben, és a kihirdetésről rendelkező jogszabály fantomjogszabályként maradt benn a jogrendszerben (ld. a 4. pontot). Magyarország hatályos nemzetközi szerződéseit tartalmazó nyilvános, hozzáférhető és hiteles nyilvántartás hiányában ezt sokszor nem is lehetett megállapítani. Fordított esettel is számolni kell, amikor az immár formálódó KÜM nyilvántartás szerint hatályban van egy szerződés, de a kihirdetéséről szóló jogszabály már régen hatályon kívül került. Egy példa erre, hogy a Németalfölddel 1880-ban kötött kiadatási szerződést becikkelyező 1881. évi XVIII. tc. vagy hatályát veszítette 2007-ben vagy már nem is volt ekkor hatályban a Dtv. szerint (ld. a hatályban maradó szabályokat felsoroló 1. sz. mellékletét), viszont a KÜM nyilvántartás alapján a szerződés továbbra is hatályos.²⁸ Az ilyen ellentétes adatok aligha erősítik a jogbiztonságot.

(2) *A 2005 előtt be nem iktatott (ki nem hirdetett), de közzétett, vagy közzé sem tett nemzetközi szerződések.* A fentiekhez hozzáadódva itt további problémák jelentkeznek, hiszen azon szerződések, melyeket nem iktattak be a magyar belső jogrendbe valamilyen belső jogforrási formában, a dualista gyakorlat alapján a belső joggyakorlatban nem válhatnak közvetlenül jogok és kötelezettségek forrásává. A közzétett szerződésnek a szövegét lehet ismerni, a közzé sem tett szerződésnek még a szövegét sem. Az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján úgy tűnik, hogy az ilyen, még hatályban lévő nemzetközi szerződések mindegyikénél alkotmányellenes helyzet áll fenn a beiktatás és kihirdetés elmaradása miatt.

Az Alkotmánybíróság a nemzetközi szerződések kihirdetésével kapcsolatban egyértelmű és általános követelményt állított fel az 54/2004. AB határozatban. Eszerint az „Alkotmány 7. § (1) bekezdésében foglalt azon követelmény érvényesülését, amely a nemzetközi szerződés és belső jog összhangját kívánja meg, a nemzetközi szerződés kihirdetése teszi lehetővé.”²⁹ Sőt később, immár a megszületett Nsztv. ismeretében, az Alkotmánybíróság korábbi megállapítását meg is erősítette: „a nemzetközi szerződés kihirdetése útján válik lehetővé a nemzetközi szerződésnek és a belső jognak az Alkotmány 7. §-a (1) bekezdésében előírt összhangja.”³⁰

Ezen általános követelménnyel nem is lenne gond 2005-től, azonban az ezelőtti, ki nem hirdetett szerződések mindegyikénél elvileg alkotmányellenes helyzet áll így fenn. Ez vonatkozik a pusztán közzétett nemzetközi szerződésekre is.

Az 54/2004. AB határozatban tett megállapítás talán le lehetne szűkíteni azzal, hogy az csak az adott ügyben vizsgált szerződésre vonatkozott, amely egyébként magánfelek jogait és kötelezettségeit is érintette. Kétségtelenül, egy védhető határ az lehetne, hogy csak azon régebbi nemzetközi szerződéseket lenne kötelező kihirdetni, melyekből jogok és kötelezettségek származhatnak magánfelekre.³⁰ A kissé későbbi 30/2005. AB határozat azonban ilyen határt nem húz, és már általánosan fogalmazza meg a kihirdetési követelményt, miután az azt némileg megelőző 7/2005. AB határozatból is kiderül, hogy amennyiben a szerződés nem érinti a magánfelek jogait és kötelezettségeit, ez még nem ad felmentést a kihirdetés alól. Igaz, a kihirdetés elmaradása ekkor kétségtelenül kisebb érdekeket sérthet (ekkor a kihirdetéssel kapcsolatban nem kell „különösen körülméktől” eljárnia a jogalkotónak).³¹ Az általános kihirdetési követelmény bizonyos vonatkozásban érthető is. Moglehető bizonytalanságot okozhat a szűkítés, mert előre nagyon nehéz megállapítani, hogy mikor nem érthető egyáltalán a magánfelek jogait vagy kötelezettségeit egy nemzetközi szerződés (akár önállóan, akár más jogi normák közbejöttével). Másrészt függetlenül a magánfelek érintettségétől, a szerződés végrehajtásához szükséges jogi környezetet sokszor csak a beiktatás és kihirdetés biztosíthatja megfelelően,³² melyet követően a nemzetközi szerződés a belső joggyakorlatban kötelező jogszabályként jelenik meg az államszervezet számára, akár belső szervezeti-eljárás ügyekben is.

A fenti alkotmánybírói állásponttal szemben vélhetően érdemben védhető lenne egy olyan elvi álláspont, hogy a ki nem hirdetett, de közzétett szerződéseknél a beiktatás és kihirdetés elmaradása nem feltétlenül vezet minden esetben alkotmányellenes helyzethez.³³ Viszont azoknál a szerződéseknél, melyeket közzé sem tettek (tehát a szövegük sem ismert, legfeljebb a KÜM nyilvántartásából a létük), az alkotmányellenes helyzet aligha tagadható. Az Alkotmány 7. § (1) bekezdésének érvényesülése ugyanis feltételezi, hogy a jogalkalmazó számára legalább legyenek megismerhetőek Magyarország nemzetközi kötelezettségei. Ilyen megismerhetőség hiányában a megkívánt összhang hogy lenne biztosítható? Például az 1994-es magyar–török barátsági és együttműködési szerződést megerősítette ugyan az Országgyűlés a 23/1996. (III. 28.) OGY határozattal, és hatályba is lépett a KÜM nyilvántartás szerint 1997. március 18-án, azonban sem kihirdetve, sem közzétéve nem volt. Az efféle szerződések alkalmazása tárgyuknál fogva ugyan ritkábban merülhet fel belső jogvitákban, és természetesen jogok és kötelezettségek ezekre sem alapozhatóak a belső joggyakorlatban, azonban mércéként szolgálhatnak például a belső jogszabályok

értelmezésénél, és e korlátozott eszközzel élve a jogalkalmazó bizonyos határok között biztosíthatja szükség esetén az összhangot. Másrészt, miért ne merülhetne fel különböző import-export ügyletek kapcsán vagy közigazgatási eljárásokban például az 1994-es magyar–szlovén állategészségügyi egyezmény alkalmazása, mely 1996. július 28-a óta hatályban van ugyan, de kihirdetés vagy közzététel híján nem tudjuk, hivatalosan mi a tartalma?

8. Következtetések

A fentiek alapján adódó következtetések a következőképpen foglalhatóak össze.

(1) Nem indokolható, amikor a nemzetközi szerződések kihirdetését megállapító, a beiktató jogszabályban lévő rendelkezés nem a beiktató jogszabállyal együtt lép hatályba, hanem később, a szerződés szövegét tartalmazó rendelkezéssel.

(2) A nemzetközi szerződés „kihirdetéséről” szóló jogszabály nem a szerződés kihirdetéséről, hanem annak a magyar jogrendbe történő beiktatásáról szól. A tételes jogban ennek megfelelően kellene használni a fogalmakat. Ezért a beiktató jogszabályokban a jogalkotói deklarációt tartalmazó rendelkezésnek nem a szerződés kihirdetéséről, hanem legfeljebb annak beiktatásáról kellene szólnia.

(3) A 7/2005. AB határozat megállapításai alapján ellentét áll fenn az Alkotmány 2/A. § (2) bekezdése és 7. § (1) bekezdése között, mely ellentét feloldása az előbbi rendelkezés módosítását kívánja.

(4) Lényegesen leegyszerűsítendő a beiktató jogszabályok kezelését, ha azok tartalmazzanak olyan rendelkezést, mely szerint, amennyiben az általuk beiktatott nemzetközi szerződés hatálya Magyarországra nézve megszűnik, a beiktató jogszabály is hatályát veszti. A nemzetközi szerződés megszűnésének napját pedig az Nsztv. 10. § (4) bekezdése és 12. §-a alapján a külügyminiszter határozatával köteles megállapítani és köztudomásra hozni.

(5) Mivel úgy tűnik, hogy a mostani ítem szerint a nemzetközi szerződések teljeskörű nyilvántartásának felállítása évtizedes időtávokba vész, a jogbiztonság érdekében források biztosításával, a belátható időn belül fel kellene állítani és hozzáférhetővé kellene tenni a nyilvántartást, mindazon problémák kiküszöbölésével, melyeket a 6. pont tartalmaz.

(6) A 2005 előtti nemzetközi szerződések kihirdetésének hiánya is alkotmányellenes helyzetek forrása lehet az 54/2004., a 7/2005. és a 30/2005. AB határozatokból következően. Az Alkotmánybíróság gyakorlata az Alkotmány 7. § (1) bekezdésének megfelelő végrehajthatósága érdekében megkívánja a belső jogszabályba nem iktatott (akár közzétett, akár közzé nem tett), 2005 előtti nemzetközi szerződések beiktatását és kihirdetését is.

Jegyzetek

1. Néhány ilyen problémára ld. pl. *Bodnár László: A nemzetközi szerződések államon belüli alkalmazásának fő kérdései. Acta Humanana* 1994. 15–16. sz. 6. o.; *Kovács Péter: Alkotmányosság és nemzetközi jog. In: Iustum, aequum, salutare. Emlékkönyv Zlinsky János tiszteletére, PPKF. Budapest 1998. 190. o.*
2. *Blutman I. Aszló: A dereguláció árnyékos oldala. Közjogi Szemle* 2008. 2. sz. 25–30. o.
3. Áttekinti *Molnár Tamás: Van új a nap alatt: a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárást újrakodifikáló törvény. Jogtudományi Közöny* 2006. 2. sz. 39. o.
4. Bár a tanulmány elsősorban a nemzetközi szerződések törvénybe iktatására összpontosít, az e vonatkozásban tett következtetések *mutatis mutandis* alkalmazhatóak arra az esetre is, amikor a nemzetközi szerződéseket más jogforrási formában iktatja be a belső jogrendbe a jogalkotó.
5. Az Nstzv. előtti időszak gyakorlatában a nemzetközi szerződés és a kihirdető jogszabály hatálybalépésének időbeni elérése sokkal gyakoribb és nagyobb gondot jelentett. ld. *Kovács: i. m. 197. o.*
6. Az Nstzv. 7. § (2) bekezdése szerint a nemzetközi szerződés külső hatályának elismerésére (pl. megerősítés) adott felhatalmazást a nemzetközi szerződés kihirdetéséről szóló törvény vagy kormányrendelet tartalmazza. (Igaz, amennyiben az Országgyűlés a felhatalmazást már eleve a kihirdetéséről szóló törvényben adja meg, akkor némileg érthetetlen az Nstzv. 9. §-ában foglalt rendelkezés, mely arról szól, hogy ha a nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére az Országgyűlés adott felhatalmazást, a szerződést törvényben ki kell hirdetni. Ugyanis az országgyűlési felhatalmazás léte eleve, és egyidejűleg feltételezi a kihirdető törvény létét, melyben a felhatalmazás megjelenik.)
7. Ez pontosan követi az Nstzv. alkalmazásáról szóló 1/2005. (X. 25.) KÜM–IM együttes irányelv 6. sz. mellékletében a kihirdető törvényekre illetve kormányrendeletekre adott mintát.
8. *Drinóczi Tímea - Petrétei József: Jogalkotástan. Dialóg Campus, Budapest–Pécs 2004. 242. o.*
9. Ld. pl. az Európai Unió, az Európai Közösség és a Svájci Államszövetség között, a Svájci Államszövetségnek a schengeni vívmányok végrehajtására, alkalmazására és fejlesztésére irányuló társulásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről szóló 2007. évi CXXXII. törvényt, vagy az olajszennyezéssel okozott károk megtérítésére szolgáló nemzetközi alap létrehozataláról szóló 1992. évi egyezmény és az olajszennyezéssel okozott károk megtérítésére szolgáló nemzetközi alap létrehozataláról szóló 1992. évi egyezményhez elfogadott 2003. évi jegyzőkönyv, valamint az olajszennyezéssel okozott károkkal kapcsolatos polgári jogi felelősségről szóló 1992. évi egyezmény kihirdetéséről szóló 2007. évi IX. törvényt.
10. Ld. *Képviselőházi Irományok 1881. V. kötet 70. szám 122. o.* Forrás: <<http://mpgy.ogyk.hu/>> (2009. október 9.)
11. „Ideo eosdem articulos, fideles status, et ordines hujus regni, obedienter acceptantes, illos praesentibus eorum constitutionibus inserunt, et pro ratis, gratisque admittunt.” Ld. *Magyar Törvénytar (1000–1895). 1526–1608. évi törvények* (szerk. Márkus Dezső). Franklin, Budapest 1899. 762–763. o.
12. Azzal a fenntartással, hogy a beiktatást természetesen nem a törvény, hanem a jogalkotó végzi.
13. Ld. *Tóth Judit: Jogalkotástan. SZTE, Szeged 2007. 82. o.*, *Drinóczi - Petrétei: i. m. 234. o.*
14. Nem a jogrendszer, hanem általában a magyar jog részévé viszont a kihirdetéssel válik. ld. 32/2008. (III. 12.) AB határozat (EJTN Megállapodás), ABK 2008. március 219. V.2.2. és IX. pontok.
15. A sok példából csak kettő: ld. a szabálysértési jogsegélyről szóló 2007. évi XXXVI. törvény 28. § (2) bekezdését, vagy az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról 2003. évi CXXV. törvény 65. §-át.
16. 7/2005. (III. 31.) AB határozat (légi fuvarozási egyezmény) ABH 2005. 83.
17. 1/2006. (I. 30.) AB határozat (ÖVB-EU alkotmányos szerződés) ABH 2006. 39. IV.2.1. pont.
18. 7/2005. (III. 31.) AB határozat (légi fuvarozási egyezmény) ABH 2005. 83. V.1. pont.
19. Igazságügyi Közöny 1914. évi 4. szám 190. o. A példára már utalok korábbi cikkemben. ld. *Blutman: i. m. 27. o.*
20. Vö. például azzal a gyakorlattal, amikor az I. világháború után, a trianoni szerződés 224. cikkének rendelkezés nyomán megszünt nemzetközi szerződések becikkelyező törvényeinek hatályon kívül helyezése fel sem merült, ld. pl. az 1928. évi magyar jugoszláv büntetői jogsegély egyezmény becikkelyezéséhez benyújtott indoklást, *Képviselőházi Irományok 1927–1931. XX. kötet 898. szám 131. o.* Forrás: <<http://mpgy.ogyk.hu/>> (2009. október 9.)
21. Ld. különösen *Kmetty Károly: Magyar közjog. Budapest 1904. 14. o.*
22. Kettős mutató a hatályos magyar törvények gyűjteményéhez (szerk. *Térfi Gyula*). Franklin, Budapest 1916. 115. o.
23. Természetesen a nyilvántartás állapotát csak a honlapon megjelent adatokból tudom megítélni.
24. Ld. a honlapot erre a megszorításra: <http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitika/nemzetkozi_szerzodesek/> (2009. október 9.)
25. Ez a szám 1058 darab volt 2009. október 9-én.
26. Erre lehetőséget adott a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról szóló, már hatályon kívül lévő 1982. évi 27. törvényerejű rendelet 13. § (3) bekezdése.
27. 2010. január 22-i adat. Ugyanez a helyzet az Argentínával, Uruguay-jal és Peruvál egyaránt 1870-ben kötött barátsági, kereskedelmi és hajózási szerződésekkel (becikkelyezve: 1871. évi XLVIII. tc., 1871. évi XLVII. tc. és 1871. évi XLIX. tc.) vagy az inséges tengerészek kölcsönös segélyezéséről szóló 1889-es magyar-spanyol szerződéssel (becikkelyezve: 1889. évi XXV. tc.).
28. 54/2004. (XII. 13.) AB határozat (kábitószerrrel visszaadás büntéseleménye) ABH 2004. 690. VII.2. pont.
29. 30/2005. (VII. 14.) AB határozat (polgári repülés – repülési idő) ABH 2005. 325. II.3. pont. Hasonlóan, némileg korábban a 7/2005. (III. 31.) AB határozat (légi fuvarozási egyezmény) ABH 2005. 83. IV.2. pontja.
30. 7/2005. (III. 31.) AB határozat (légi fuvarozási egyezmény) ABH 2005. 83. IV.2. pontja. Ez az elhatárolás található a hatályát veszített 1982. évi 27. törvényerejű rendelet 13. § (2) bekezdésében is. A korábbi gyakorlatban a kihirdetés és közzététel kettősségére, és elhatárolásuk gyakorlati bizonytalanságaira és következtetlenségeire ld. *Kovács: i. m. 195–203.*
31. 7/2005. (III. 31.) AB határozat (légi fuvarozási egyezmény) ABH 2005. 83. IV.2. pontja.
32. 54/2004. (XII. 13.) AB határozat (kábitószerrrel visszaadás büntéseleménye) ABH 2004. 690. VII.2. pont.
33. Viszont a korábban ki nem hirdetett, de közzétett szerződések között is volt olyan, mely világosan érintette magánfelek jogait, így kihirdetését kívánt volna. Ld. pl. az 1983. június 15-én, az 1983/7. szám alatt közzétett nemzetközi szerződést a felsőoktatással összefüggő tanulmányok, oklevelek és fokozatok elismeréséről az Európai Régió államaiban. A kihirdetés hiányában viszont az ilyen szerződésekre jogot a belső joggyakorlatban nem lehetett alapozni.